

400306 Kolozsvár (Cluj Napoca), Str. Ion Ghica nr. 12., Románia.
E-mail: sztanyi@gmail.com, honlap: www.sztanyi.ro
Tel/Fax: Kolozsvár: 0040 264 588002, Sepsiszentgyörgy: 0040 267 311.940.

Megvalósult
a Magyar Kormány
támogatásával

A Magyar Tudományos Akadémia és a Bethlen Gábor Alap támogatásával 2017-ben megvalósult programok

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet külső és belső munkatársai 2017-ben a következő tudományos, tudományszervezési és könyvkiadási programokon dolgoztak: 1. **Nyelvi sérelmek, nyelvi konfliktusok.** Nyelvjogi és nyelvpolitikai helyzetek és problémák elemzése, tanácsadás. Sajtónyelvi adatbázis folyamatos építése, értékelése. 2. **Nyelvhasználati közönségszolgálat.** 3. **Jelentéskölcsönzés a moldvai magyarban.** A jelentéskölcsönzés és a tükörjelentés mint kontaktusjelenség fogalmi és empirikus leírása (a már összeállított korpusz alapján). 4. **Kontaktusjelenségek az erdélyi magyar szleng változataiban.** Empirikus kutatás. 5. **Mesteri és doktori (MA, PhD) hallgatók nyelvészeti műhelykonferenciája.** 6. **A Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények digitalizálási munkálatainak folytatása** és az újabb számok internetes megjelenítése, az intézet honlapjának folyamatos frissítése. 7. **Könyvkiadás.** A kulturálisszótár-sorozat újabb kötetének megjelentetése. 8. **A magyar nyelv Romániában.** A Kárpát-medencei kiadványsorozat romániai kötetének előkészítése. 9. **A funkcionális nyelvszemlélet érvényesítése a közoktatásban – nyelvtaniségdkönyv-író műhelytábor szervezése.** 10. **Az Erdélyi magyar kulturális szótár munkálatainak folytatása, aktualizálása és bővítése.**

1. Nyelvi sérelmek, nyelvi konfliktusok. Nyelvjogi és nyelvpolitikai helyzetek és problémák elemzése, tanácsadás. Sajtónyelvi adatbázis folyamatos építése, értékelése

Folyamatosan regisztráltuk a magyar nyelvhasználattal kapcsolatos sérelmeket, nyelvi konfliktusokat digitális sajtónyelvi adatbázisban. A regisztráláson túlmenően szakmai segítséget nyújtottunk a székely önkormányzatoknak a magyar nyelvű felirataik ellen román részről indított perekben. Hasonlóképpen részt vettünk abban a jogászokból, oktatáspolitikusokból álló munkacsoportban, amely a magyar oktatás érdekeit érvényesítő beadványokat juttatott el a minisztériumba tankönyvkiadó átszervezésének tervezetével kapcsolatban, majd a tankönyvtörvény-tervezet közvitájában.

Felajánlottuk közreműködésünket az RMDSZ Kolozsváron megnyitott tanácsadó irodájának, jelezve, hogy nyelvi kérdésekben szükség esetén szakmai segítséget nyújtunk.

2. Nyelvhasználati közönségszolgálat.

2017-ben többször is együttműködtünk a Magyar Újságírók Romániai Szövetségével az újságírók által jelzett nyelvi problémák megoldása céljából. 2017. november 8-án **Benő Attila** a Magyar Újságírók Romániai Szövetségének meghívására előadást tartott a nyomtatott és digitális nyelvi eszközökről, majd az előadás után válaszolt az újságírók nyelvhasználattal kapcsolatos kérdéseire (<http://mure.ro/egyesuleti-hirek/-hircsatornak-es-a-szorvany>).

Részt vettünk a civil nyelvi mozgalmak szakmai támogatásában. Az őszi folyamán többször jelen voltunk a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége által szervezett szakmai tanácskozásain, és a nyelvhasználati, nyelvi jogi kérdésekről szakmai álláspontot képviseltünk.

A nyelvi kérdésekben folyamatosan a sajtó rendelkezésére állunk. **Péntek Jánossal** a Kolozsvári Rádió készített hosszabb interjút a tankönyvek és az oktatás nyelvi színvonaláról, a magyar oktatás nyelviségéről (<http://kolozsvariradio.ro/2017/10/08/a-rossz-tankonyvnel-az-is-jobb-ha-nincs-tankonyv>), és egy folyóirat-interjú készült *A moldvai magyar tájnyelv szótáráról*. **Benő Attila** a Magyar Szó című lap számára adott interjút az erdélyi magyar nyelvhasználat aktuális kérdéseiről (<http://www.maszol.ro/index.php/kultura/78537-nyelvromlas-vagy-romlo-nyelvhasznalat-erdelyben-nem-meg-tudunk-magyarul>).

3. Jelentéskölcsönzés a moldvai magyarban. A jelentéskölcsönzés és a tükörjelentés mint kontaktusjelenség fogalmi és empirikus leírása (a már összeállított korpusz alapján).

A jelentéskölcsönzést a 2016-17-ben összeállított korpusz alapján általánosabb areális keretben tárgyaljuk. Úgy tekintjük, hogy ez a szemantikai kiegyenlítődés jelensége a kétnyelvűségben. Maga a használat alakít ki szemantikai ekvivalenciákat olyan poliszemantikai struktúrák esetében, amelyek között eltérés van az adott nyelvekben. A beszélők a jelentéskölcsönzéssel kitágítják a két nyelv kommunikációs csatornáját, megkönnyítik a beszélő abban való mozgását. A moldvai magyar kétnyelvűség ennek vizsgálatára jó alapot biztosít, tekintettel arra, hogy ez nem új keletű, és az egész közösségre kiterjed. Kétségtelen azonban, hogy ennek a jelenségnek is közvetlen köze van a nyelvcserehez.

A legjellemzőbb példái a jelentéskölcsönzésnek és a szemantikai kiegyenlítődésnek a hiperonimák, főleg az igei hiperonimák, a *csinál* és társai (*áll, megy, ül* stb.) (ezeket P. J. önálló tanulmányokban is tárgyalta). A névszók köréből jellemző példa a *baj* 'munka' jelentésben, a *barázda* 'lekaszált fű, rend', *galuska* 'töltött káposzta', *kalács* 'kúttalp', *kecske* 'szarufa', *kiló* 'liter', *korsó* 'árpa a szemén', *pad* 'padlás', *sebes* 'savanyú', *tág* 'laza', *unoka* 'unoköcs, unkahúg' stb.

A kutatási programban **Benő Attila** és **Péntek János** vett részt.

4. Kontaktusjelenségek az erdélyi magyar szleng változataiban. Empirikus kutatás.

A kutatás során a romániai magyar szleng nyelvváltozatokat a kontaktusjelenségek szempontjából vizsgáltuk, főleg arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen szabályszerűségek figyelhetők meg a szlengben a lexikai kölcsönzés és a meghonosodás folyamataiban. A nyelvi adatok gyűjtése mellett attitűdvizsgálatot is végeztünk, amely során kiderül, hogy milyen a beszélők viszonyulása a szlenghez és a kölcsönzésekhez.

A kutatásban vizsgálandó anyag összegyűjtésére több módszert alkalmaztunk annak érdekében, hogy minél hitelesebb adatokhoz sikerüljön hozzáférni, hiszen minden módszernek megvan a maga hátránya.

Megalapoztunk egy internetes forrásokból összeállított adatbázist, amely közösségi oldalak, blogok, fórumok, internetes sajtó és ezek hozzászólásai alapján született. Mivel az

adatbázis később válik tudományos célra felhasználhatóvá, egy kérdőíves felmérést is készítettünk.

A kérdőíves felmérés 122 kitöltött kérdőívet eredményezett a kolozsvári középiskolások (11. osztályosok) és egyetemi hallgatók (2. és 3. évesek) körében. Fontos megjegyezni, hogy ez esetben a *kolozsvári* 'Kolozsváron tanuló' fiatalokat jelöl, és nem hovatarozást, ennek előnye pedig, hogy változatosabb az adatközlők csoportja. A megoszlást tekintve a 122 adatközlőből 47 középiskolás és 75 egyetemi hallgató, illetve 38 fiú és 84 lány. A felmérés elsődleges célja attitűdvizsgálat volt, de az utolsó része lexikai adatok gyűjtésére irányult.

Az empirikus eredmények alapján szaktanulmány fog készülni.

A programban részt vett **Lakatos Aliz** doktorandusz. Témavezető: **Benő Attila**.

5. Mesteri és doktori (MA, PhD) hallgatók nyelvészeti műhelykonferenciája

2017 decemberében megszerveztük a mesteri és doktori hallgatók nyelvészeti műhelykonferenciáját. A tanácskozáson a mesteri és doktori hallgatók témájuk elméleti és módszertani kérdéseit fogják ismertették. Nyelvészeti kutatási témájáról előadást tartott: **Both Csaba Attila, Erdei-Doloczki Csilla, Lakatos Aliz és Szikszai Emese**. Az előadásokat értékelte és javaslatokat fogalmazott meg az egyes kutatások továbbviteli lehetőségeiről és módszertani kérdéseiről **Péntek János** és **Benő Attila**.

6. A *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* digitalizálási munkálatainak folytatása és az újabb számok internetes megjelenítése, az intézet honlapjának folyamatos frissítése

Megjelenítettük a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet honlapján a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 1957-es és 1958-as évfolyamait is, valamint a 2016-es, 2017-es lapszámokat (<http://www.sztanyi.ro/displayallpubl.html>). Ugyanakkor fejlesztettük a Nyelvi Tanácsadás rovatot, és hírt adtunk az intézeti rendezvényekről. A honlap fejlesztését **Juhász Tihamér** informatikus és nyelvész végezte.

7. Könyvkiadás.

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kulturális Szótárak sorozatában megjelentettük a *Német–magyar kulturális szótár. Szász, sváb, landler, cipszer és bukovinai német nyelvű*

kultúra a történelemben és mindennapokban, Balogh F. András egyetemi docens szerkesztésében. A sorozat szerkesztői: Benő Attila és Péntek János. A szótárt az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadója gondozta. A kiadási költségeket a Communitas Alapítvány és az MTA jelenlegi támogatása biztosította. A szótár anyagát Benő Attila és Péntek János lektorálta.

A szótár abból a sorozatból nőtt ki, amely a román-magyar nyelvi együttélést hivatott szakszerű fordításokkal megkönnyíteni és a beszélők nyelvi tudatosságát növelni (*Román–magyar kulturális szótár* [szerk. Benő Attila], *Dicționar cultural maghiar–român* [red. Benő Attila – Péntek János]). A szótársorozat felvállalta a kulturális közvetítést is, mindkét kultúra legjelentősebb értékeit magyarázta el a másik fél számára közérthető módon, ezért már nem csak címszófordítások, hanem egy-egy jelenség, történelmi személyiségre vonatkozó szócikk is bekerült a munkákba. A román–magyar együttélésnek a fő helyszíne Erdély, pontosabban szólva a XX. században Románia, tehát természetszerűleg adódott a szótársorozat következő bővítési köre, amely az erdélyi német nyelvű népi és elit kultúra fogalmait, szavait fordítja le, és értelmezi a magyar olvasó számára. A németek hosszú évszázadokig jelentős tényezői voltak ennek a tájegységnek és még ma is meghatározzák arculatát: jelenlétükkel a magyar-román együttélést is befolyásolták, ezért is látszott elengedhetetlennek e kötetnek a megjelenítése.

8. A magyar nyelv Romániában. A Kárpát-medencei kiadványsorozat romániai kötetének előkészítése.

Célunk egy olyan monografikus munka létrehozása, amely a korábbi szociolingvisztikai és szociológiai kutatásokat összegzi. Felhasználtuk a következő reprezentatív mintavétellel készült szociológiai és szociolingvisztikai felméréseket: 1. Az 1997 (RSS-kutatás); 2. a kolozsvári Kisebbségkutató Intézet felmérése (2009). Ugyanakkor hasznosítottuk a téma részkérdéseit elemző tanulmányokat: a demográfiai, nyelvi jogi, kisebbségtörténeti, kétnyelvűségi és kontaktusjelenségek folyamatait elemző munkákat. A pályázati időszakban meghatározott cél volt a kötet legfontosabb fejezeteinek elkészítése. Ezt sikerült megvalósítani és részben vagy egészen megírtuk a következő fejezeteket: **1. A magyar kisebbség néhány jellemzője; 2. Történelmi előzmények; 3. Nyelvi és kulturális sokszínűség; 4. A romániai magyar nyelv változatai és regiszterei; 5. Nyelvi ideológiák; 6. Kétnyelvűség a romániai magyar beszélőközösségben; 7. Az érintkező nyelvek kontaktusnyelvészeti kérdései.**

Eddig mintegy 90 oldalnyi szöveg készült el, a tervezett kötetnek körülbelül a fele.

A projektben szerzőként résztvevő munkatársak: **Péntek János**, akadémikus, **Benő Attila**, egyetemi tanár.

9. A funkcionális nyelvszemlélet érvényesítése a közoktatásban – nyelvtaniségedtkönyv-író műhelytábor.

A 2009/2010-es, 2010/2011-es és 2011/2012-es tanév egy-egy félévében három munkacsoporttal dolgoztunk a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéken egy olyan munkafüzeten, ami szemléletében gyökeresen különbözik a korábbi hasonló segédanyagoktól, tudományosan korszerű, induktív módszerű, képességfejlesztő (ismeretközlés helyett), és igazodik az érvényes tantervhez. A projekt végső célja egy olyan feladatbank-sorozat, amely egyszerre oldaná meg a tanterv mellől hiányzó értelmezési segédlet és az oktatási folyamatból hiányzó oktatási segédlet problémáját.

2017 során két szakmai táborot szerveztünk a feladatbank kialakítása, véglegesítése céljából:

I. Székelyudvarhely, 2017. augusztus 30.–szeptember 3.

II. Szováta, 2017. november 30.– december 3.

Résztvevők száma: I. 8, II. 8

A rendezvény értékelése: A két 4-4 napos műhelytábor keretében napi 4+8 órás intenzív munka keretében dolgoztunk a négy kötetre tervezett Feladatbank 2. kötetén, mely reálisan 2018 nyarára lehetne nyomdakész, és a 2018 szeptemberében VI. osztályban is életbe lépő új tantervhez szolgálna segédanyagul. A találkozón sikerült a tananyag-fejlesztésnek a korábbi találkozótól eltelt szakaszában felgyűlt legsarkalatosabb problémák tekintetében megoldásokat találni és konszenzusra jutni. Ez azonban mind strukturális, mind személeti módosulásokat hozott magával, melyek egy következő munkaszakaszban fognak implementálódni. (A munkát internetes felületen folytatjuk). **Projektvezető: dr. Kádár Edit, egyetemi docens.**

10. Az Erdélyi magyar kulturális szótár munkálatainak folytatása, aktualizálása és bővítése.

2013-ban jelent meg a *Magyar–román kulturális szótár (Dicționar cultural maghiar–român)*. Tervünk a szótár, bővített, képekkel illusztrált magyar nyelvű kiadása. Elsősorban a

következő területeken volt szükség bővítésre: tudománytörténet, történelmi személyiségek, egyházak, műemlékek, képzőművészet, társadalomtudomány.

A pályázati időszakban a korábbi szócikkek kiegészítése, módosítása mellett 27 új szócikk (24 oldalnyi anyag) készült el a következő címszók lexikonszerű bemutatásával: 1. *Balázs Ferenc*; 2. *Baranyai Decsi János*; 3. *Benczédi Sándor*; 4. *Berde Mózes*; 5. *Homoródoklándi unitárius templom*; 6. *Jakó Zsigmond*; 7. *Kemény Zsigmond*; 8. *Kemény Zsigmond Társaság*; 9. *Kiáltó Szó*; 10. *Király-hágó*; 11. *Kolozsi sósfürdő*; 12. *Kolozsi Tibor*; 13. *Kolozsmonostori apátság*; 14. *Kolozsvári Botanikus Kert*; 15. *Kós András*; 16. *Kovács György*; 17. *Köteles Sámuel*; 18. *Lorántffy Zsuzsanna*; 19. *Puskás Tivadar*; 20. *I. Rákóczi György*; 21. *II. Rákóczi György*; 22. *SICULICIDIUM*; 23. *Székelykeresztúri Berde Mózes Unitárius Gimnázium*; 24. *Székelykeresztúri Orbán Balázs Elméleti Liceum*; 25. *Teleki Blanka*; 26. *Tolnai Lajos*; 27. *Vámbéry Ármin*.

Programfelelős: dr. Máthé Dénes, egyetemi docens.

Összegezőként: a leírtak alapján úgy ítéljük, hogy az Intézet munkatársai teljesítették a 2017-es évre tervezett szakmai feladatokat és tudományos munkálatokat.

**Péntek János, akadémikus
szakmai igazgató**

**Benő Attila
ügyvezető**